

Milan Jazbec

Zasebna večerja

(odlomek iz romana)

Zasebna srečanja z generalnim sekretarjem so bila vedno nekaj posebnega. Bilo je že dolgo, odkar sta se prvič srečala, oba sta bila še mlada diplomata, čeprav ne več začetnika. Nocojsnja večerja je bila prijetna, umirjena in tiha. Veliko mu je pomenilo, da se je lahko občasno srečal s prvim diplomatom in se sproščeno posvetil pogovoru, vzdušju, zaznavam. Imel je vtis, da je bilo to občutenje obojestransko. Največkrat sta posedela sama, včasih je bila zraven tudi sekretarjeva soproga. Bila je spoštljiva gospa, odprtega duha in izjemne širine, strpna svetovljanka s posebnim poslušom za človeško dušo. On je bil do sedaj vedno sam, tokrat pa mu je družbo delala založnica. Niti sam ne ve, kako se je to zgodilo; raje bi bil prišel sam kot ponavadi. Tako pa se sprva ni mogel prav razživeti in misli so mu begale.

Bilo je pred odhodom v Berlin. Nekega poznega popoldneva, ko je kot ponavadi sedel med kupom depeš, ki so mu jih sodelavci, tri mlade diplomate je imel, vsak je že do neke mere skusil diplomatsko tlako, izbirali, pregledovali, podčrtovali in z dogovorjenimi znaki opozarjali, da je treba ukrepati, tedaj ga je prešinilo: konec je. Ko je še malo razmislil, s pogledom, uprtim prek papirjev skozi okno in v zelenje na drugi strani avenije, je videl dokončno in jasno. Z žalostjo v sebi. Ja, konec je; lahko pozabi osebne, čisto intimne upe in načrte, ne bo šlo več. Ves čas se mu je zdelo, da gre, da bo šlo, da ni z njim in njegovo usodo, z njegovo družino, če bi tako rekel, nič posebnega, nič narobe; njegova intima pa se je skozi leta in pritiske, ki so se kar iznenada pojavili, razpršila, kot da je ne bi nikoli bilo, izginila, občutil je, da je prazen, nezainteresiran, da bi lahko kar nehal. Vstal in odšel. Toda kam, kaj bi počel, kam bi šel?

Po vztrajanju, ki bi lahko uspelo, po čakanju in podpiranju, iskanju in dajanju podpore, čeprav se mu je to sedaj zdelo brezsmiselno, prazno, razpršeno, je ugotovil, pravzaprav kar dojel, da nima energije, interesa, a tudi ne možnosti, da bi še kaj videl naprej. Osebnost se je počutil povsem skrhanega, skorajda zlomljenega. Vse, kar je bilo, vsi spomini, vsi neizpolnjeni upi in pričakovanja, vse mu je v trenutku zgrmelo na ramena in ga stisnilo, potisnilo z obličja smisla. Povsem iznenada, nepričakovano in, seveda, ob nepravem času.

Obsedel je za pisalno mizo in strmel predse. Zvečerilo se je, ni opazil, kdaj.

Takrat, je pomislil, ko je šlo proti štiridesetim, se mu je zdelo, da bo šlo. Bil je poln energije in zavzetosti, ki jo je vlagal, tako je vsaj mislil oziroma bil prepričan, v svoj intimni krog in kljub problemom in očitkom je šlo. Vsaj mislil je tako. Sedaj, dobro desetletje pozneje, ko je imel Berlin dokončno v žepu, tudi zato, ker je njegov naslednik hotel čim prej zasesti namestniški položaj, pa mu je postalo jasno. Zavedel se je brezizhodnosti in brezsmiselnosti. In glej, saj se navzven skoraj ni opazilo. Kako to? Mar samo pri njem? Ali je bilo tudi pri nekaterih drugih kolegih tako, da se tudi ni nič opazilo? Ah, kaj me briga za druge, si je dejal. Ne morem več, še zase ne zmorem, kako naj potem mislim na druge.

Spraševal se je, kaj naj bi bilo krivo za to, da ni šlo. Služba? Diplomatska tlaka na različnih koncih sveta, vzorci, ki so z nenehnim ponavljanjem postajali vedno bolj prazni, čeprav bi lahko ne bili? Ne bi smeli biti! Ustaljeni kalupi, ki so se vračali ne glede na različno okolje in ne glede na nove izzive in vznemirjenja? Ali je bila res kriva ta služba, ki ni za normalne, kot je večkrat v šali in v ožjem krogu dejal? Pa kaj je bilo v tej službi tako strupenega, tako razdiralnega in uničujočega? Saj je bilo veliko potovanj, srečevanj z različnimi ljudmi in kraji, spoznavanja, nove kulture, dostop do vseh in vsakršnih krogov, umetnikov, znanstvenikov, preprostih ljudi, da o elitah človek niti ne govori. Kar si hotel, si – bi – lahko izbral. In navsezadnje tudi neka finančna gotovost. Ne da bi obogatel, s čim neki, pa vendar se je dalo solidno živeti in spraviti otroke k dobremu kruhu. Potovanja in selitve – seveda, kdo pa se ne seli in ne potuje. Če bi bil ves čas doma, v kaki drugi službi, bi se še več napotoval in bi družina imela še manj od njega in on od nje. Če bi se bolj, zares vključil v politiko. Kje pa! Ali v gospodarstvo, v kakšno korporacijo. Ni govora.

Ne, ne, ne - služba sama, ta, diplomatska, ta že ni bila vzrok. Je pa verjetno način življenja pripomogel k temu, da se je vse skupaj skrhalo in da ni vzdržalo. Tisto, kar bi morebiti v kaki zaspani, umirjeni, lagodni in ponavljajoči se službi vzdržalo in bilo videti v redu. Četudi v resnici ne bi bilo. Kdo ve. Brez stresov in brez izzivov.

Pa seveda njen odhod. To je bilo ključno. Moralo je biti. Saj še sedaj ne more verjeti. Kako je že bila napisala: "Odhajam, odšla bom. Ne zdržim več te bolečine in ti tudi nočem biti v napoto. Posveti se svoji karieri, saj ti gre samo navzgor, hčerka bo s tabo. Mene ne potrebuje več. Mene nihče več ne potrebuje." Ne, ne more verjeti. Pa bi rad verjel in še raje pozabil. Saj ne da bi mu bilo kaj lažje, nič mu ne bi bilo. In še sedaj ne ve, zakaj je to napisala. Da bi mu sprostila dušo in ga razbremenila krivde? Občutka krivde? Ali da bi ga obremenila, da bi mu zapustila breme na ramenih, ki bi ga sčasoma ugonobilo? Ki bi ga moralo ugonobiti.

Seveda, konec je. Sinoči, ko je šel iz službe po ulici in naprej, je bolščal predse, o ničemer ni razmišljal, bil je naveličan in prazen. Nič ga ni zanimalo, kdo prihaja nasproti, kdo gre mimo, vseeno mu je bilo. Ni mu bilo do družbe, do kozarca česar koli, šel je pač mehanično, ker je bil navajen, da gre domov. Domov? V stanovanje. Točno, to je bil znak, da ni več upanja in da ni več intimne dalje, novega obzorja. In še več takih znamenj je lahko razpoznal, če je malo globlje pomislil.

In kdo ve, ali se tudi generalni sekretar ni kdaj tako počutil, se je vprašal ob vrnitvi v stvarnost. Tako spraznjenega, nemočnega, celo obupanega. Verjetno se je kdaj. Kako se ne bi, saj je vendar tudi on diplomat. Celo prvi. Na vrhu, povsem na vrhu. In zagotovo tudi povsem sam.

Datum za tokratno večerjo niti ni bil kaj posebej izbran, bolj se je sam pokazal. Bil je eden tistih redkih, ko nista imela ne en ne drugi česa tako pomembnega na programu, da se ne bi dalo zahvaliti za vabilo, opravičiti in izraziti upanje, da bo pa naslednjič morda šlo. In ko so že sedeli in se pogovarjali, so ugotovili, založnica je bila tista, ki je opozorila na očitni naključni izid nenehne igre z datumi: sredi je, v prvem polnem tednu oktobra, in kmalu bodo na drugi strani oceana, na skrajnem evropskem severu objavili še dobitnika za literaturo. Torej bom zvečer, ko bom legel v posteljo, že vedel, je pomislil, saj bo časovna razlika tudi tokrat prispevala svoje; in če ima seveda založnica prav. Navija pač zase, za svoj posel. Nasmehnili so se, vendar se iz opazke ni razvil pogovor. Le sekretarjeva soproga je bežno omenila, da se na govorice ne gre preveč zanesti, kajti nominacije so zaupne narave in šele petdeset let po razglasitvi je možno izvedeti, kdo vse je bil nominiran. Nobelova fundacija pa govoric, hvala bogu, ne komentira. Sistem, ki deluje, in dobro je tako. In je spretno odrinila temo na rob. Pa saj je bila preveč očitna, da bi se prijala v njihovem pogovoru, in navsezadnje, kdo ve, morda bi lahko iz občasnih govoric o njegovih možnostih tudi kaj nastalo. Pa saj se niso dobili – no, nista se dobila zaradi tega, da bi ugibala, kaj bo. Hotela sta si ponovno, kot že večkrat poprej, v miru in neobremenjeno podariti čas in ob prijetni ter sproščeni, pravzaprav tihi večerji, poklepetati, se pogovoriti. Morebiti doreči še kako dilemo iz pisarne in nič več.

Ko je človek zelo visoko, povsem na vrhu ali blizu njega, je pomembno, da ostane v stikih, da se ne zapre vase. In tudi da nima preveč stikov, če je kaj takega že mogoče. Takrat potrebuješ čas za premislek in za to, da lahko prisluhneš izbranemu nasvetu. Navezala sta se in ostala v stalnih stikih, njemu pa je veliko pomenilo, da je bilo njegovo mnenje iskano. Da mu je lahko marsikdaj umirjeno in zadržano, še posebej pa odkrito, tudi ko je bilo treba povedati kako neprijetnost, svetoval in po možnosti prispeval k rešitvi,

k odločitvi; k rahločutni potezi v sami orbiti. To je bila, je ugotavljal, njegova največja prednost, ki si jo je izbral, ne, ustvaril in iz katere je črpal spokoj in samozavest, kdaj pa kdaj tudi rahločutno drznost. Vendar nič od tega ni bilo nikjer videno, nikjer opaženo: saj ni potreboval ne publicitete ne zaslug, ničesar. To je bil ključni del njegove prednosti pred drugimi, morda tudi pred preostalimi. Verjetno sta se z generalnim tudi zaradi tega tako samoumevno zblížala, do neke mere celo navezala drug na drugega. Mandat se jima je iztekal, on je razmišljal o upokojitvi, generalni sekretar, že v ponovljenem mandatu, pa ravno tako. Čeravno je sam pri sebi o njem razmišljal, da je velika škoda, da je treba z dvema mandatoma končati. Po njegovem mnenju je bil sedanji generalni nekaj posebnega: imel je svojsko čutno moč, s katero je deloval pozitivno, pomirjajoče in reči so šle kar nekako samoumevno; pod njegovim vodstvom gre, kot do zdaj še ni šlo.

Ampak kar se njega samega in njegove diplomatske kariere tiče, je zadeva jasna. Odločil se je, dokončno se je odločil nocoj: zaprosil bo ministra za upokojitev, ostal bo tu, kjer je – nekateri njegovi kolegi so menili, da to ni kraj, kjer bi človek lahko živel, no na Peti aveniji, in vsako jutro bo gledal na Centralni park in na morje, no, na East River. Ostal bo tu, blizu hčerke, saj je potreboval tudi fizično bližino, ne le oddaljen glas in podobe, do katerih ne moreš seči skozi ekran, kaj šele skozi spomin. Bral bo knjige, pisal romane in sanjaril.

Kaj pa mu drugega še preostane.

Lahko bi sicer še vztrajal, a čemu? Ministru je tako in tako vseeno, kdo je tu – že tri, štiri mesece se nista slišala, čeprav ga je imel navado klicati enkrat, dvakrat, včasih tudi trikrat na mesec. Ne da bi ga obremenjeval ali izkoriščal njuno poznanstvo, celo prijateljevanje iz študentskih let, vendar se je vedno dogajalo kaj pomembnega. Kaj takega, kar je bilo dobro vedeti in uporabiti v kakem govoru, v nastopu pred parlamentarci, na kaki odmevni konferenci. Vedno je učinkovalo, če si bil s svojimi poudarki aktualen, domiseln in med izstopajočimi. S tem si dvigal ugled svoji državi, njeni diplomaciji, a tudi sebi. Kar je vedno dobro. To pa se je v bistvu zlahka doseglo, če si le pravilno izkoriščal mrežo, svoje predstavnike. Ne ve pa, zakaj se je minister zadnje čase nekako oddaljil. Pa saj ne gre samo za ministra, gre zlasti za ekipo okoli njega. To so tisti, ki mu prišepetavajo, ga usmerjajo, in če nisi pozoren, kar pa verjetno ni vedno lahko biti, kar mimogrede zapadeš pod vpliv. In potem rečeš to, spregovoriš ono, zamahneš z roko, čeprav niti ne opaziš, da si, ali pa ne veš, zakaj si, in ustvari se drugačen vtis, kot bi se bil, če bi se dejansko poglobil v zadevo in jo temeljito premislil. Četudi ne bi po premisleku ničesar rekel ali pa ničesar storil. Pa saj verjetno ne moreš ali pa te tudi previdno, rekel

bi potihlo, usmerjajo drugam. Spomni se, da mu je enkrat, menda celo zadnjič, ko sta se slišala, ob nekem predlogu in prošnji za mnenje minister rezko in razburjeno odvrnil, kaj pa ti mene sprašuješ za mnenje, saj nisi ti minister, jaz sem. Pa ja ni postal ljubosumen, nevoščljiv, pa se menda ja ni zbal za svoj položaj? Zbal človeka, ki mu je menda edini bil lojalen in ga je podpiral, pa ne samo zato, ker je to odnos, ki se ga praviloma goji do ministra, ampak predvsem zato, ker sta se poznala tako dolgo in tako dobro, je to čutil kot svojo prijateljsko dolžnost. Toda, je razmišljal dalje, kaj to ni najboljši okvir, v katerega se lahko vstavi sum, mar ni tak človek po oceni povzpethnežev, ki se vedno v večjem ali manjšem številu zbirajo okoli ministrov, najprimernejši, da se ga obtoži, ožigosa. Ob ministrovem začudenju prišepetovalec še podkrepi svojo obtožbo: "Seveda je čudno, da ravno on, ko pa od njega tega nihče ne bi pričakoval." Ja, to je lahko zelo dobra razlaga.

Verjetno si je kdo zaželel njegovega položaja.

Pa saj ne bi bilo prvič, zagotovo ne. Če je kaj takega res, pa je zagotovo zadnjič. Saj že dlje razmišlja o upokojitvi, pogoje pa tudi že izpolnjuje. In zakaj ne – kaj ne bi to bil nov, pomemben izziv? Že skoraj skušnjava?

Večerja je minila hitro, večer tudi, in slovo je bilo prisrčno kot vedno – redka srečanja krepijo prijateljstvo. Sekretar je dolgo gledal za njim, še po tem, ko je tudi že njegova senca izginila v somraku, ki ga je ustvarjala nenehna umetna razsvetljava vsenaokoli. Gledal je za njim in si mislil, utrujeno, zelo utrujeno, to je bil občutek, ki si ga je lahko le redko privoščil, utrujeno, a navsezadnje tudi s kančkom upanja: sedaj, ko grem, ko že pomalem odhajam, slabo poldrugo leto je ravno pravi čas, da se v zakulisju opravijo prva poizvedovanja o nasledniku, da se za koga že malo pripravi teren, sedaj bi pa že lahko omenil njegovo ime. On bi bil lahko; po dolgem času bi to bil spet kdo iz male, obetajoče države. In še nismo imeli nikogar, ki bi bil lavreat; no, saj ni, saj še ni. Pa gotovo bo. Njemu gre vse od rok in ni je stvari, ni je misije, ki mu ne bi uspela. In vedno ostaja v ozadju. Pravi diplomatski guru.

Jutri zavrtim nekaj telefonov, si je rekel – fraza je bila stara, a simpatična; na simbolni ravni je še delovala, na dejanski seveda ne več, saj je bila komunikacijska tehnologija že preveč razvita. A človek se lažje prilagaja, če tu pa tam še misli po starem, se mu je zdelo. In tudi ne moreš kar tako prenehati s tistim, kar je del tebe, s čimer si rasel, posameznikova čustvena identiteta je zelo pomembna, zapletena in njeno delovanje v podzavesti je izjemno rahločutno, nepoznano.

Pomembno je bilo, da ga Jessica – v Berlinu sta se spoznala, kajne – ceni, to bi lahko bilo ključno. Odkar je pri predsedniku že drugi mandat, je postala vplivna in marsikdo od pomembnih državnikov ji prisluhne.

Nasmehnil se je – če gospa za mene pravi, da za poklicnega diplomata veliko govorim, bo zanj zagotovo rekla, da za diplomata veliko piše. To bi lahko bila dobra popotnica, saj bi vnesla sproščenost v lobiranje za njegovo kandidaturo. Take reči so vedno dobrodošle in pomembne. Odpirajo vrata, zelo učinkovito, in dodajajo samoumevnost.